

Kochanowski, Jerzy

„Der Erste Weltkrieg. Wirkung,
Wahrnehmung, Analyse. Im Auftrag des
Militärgeschichten Forschungsamtes”,
red. Wolfgang Michalka,
München-Zürich 1994 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 87/4, 914-915

1996

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Zwracam uwagę na te potknięcia, gdyż w solidnej rozprawie stanowią swoisty *Schönheitsfehler* i zły przykład dla przyszłych autorów spośród dzisiejszych studentów, którzy zechcą się wzorować na pracach Anny Bitner-Nowak.

Jerzy Tomaszewski

Der Erste Weltkrieg. Wirkung, Wahrnehmung, Analyse. Im Auftrag des Militärgeschichtlichen Forschungsamtes herausgegeben von Wolfgang Michalka, Piper, München-Zürich 1994, s. XVI, 1062.

W tomie LXXXII (1991) „Przeglądu Historycznego” zamieściłem notę o niezwykle ciekawej pracy zbiorowej „Der Zweite Weltkrieg. Analysen-Grundzüge-Forschungsbilanz” (hrsg. W. Michalka, München-Zürich 1989). Książka opublikowana z okazji pięćdziesięciolecia rozpoczęcia konfliktu była interesująca — tak pod względem doboru autorów i tematów, jak i ujęcia poszczególnych problemów. Nic też dziwnego, że z nadzieją sięgnąłem po kolejny tom, zredagowany również przez Wolfganga Michalkę (pracownika Militärgeschichtliches Forschungsamt, Freiburg in Breisgau) dla upamiętnienia osiemdziesiątej rocznicy wybuchu I wojny. Przyznam też, że się nie zawiodłem. W dyskusji historyków nad pierwszym globalnym konfliktem, rozpoczętej przed trzydziestu pięciu laty przez Fritza Fischeera (któremu *nota bene* książka jest poświęcona) klasyczną już pracą „Griff nach der Weltmacht” — zbiór ten odgrywać będzie z pewnością rolę poważną.

Książka zawiera czterdzieści dwa artykuły czterdziestu jeden autorów (przede wszystkim młodego i średniego pokolenia), pochodzących z różnych ośrodków naukowych z RFN, Francji, Włoch, Wielkiej Brytanii i USA. Poszczególne teksty pogrupowano w sześć obszernych rozdziałów tematycznych. Pomimo że praca traktuje o konflikcie zbrojnym, niewiele znajdziemy tutaj o dziejach militarnych, działaniach wojennych *sensu stricto*. Zresztą na ten temat powiedzenie czegoś nowego jest niezwykle trudne. Związek z działaniami militarnymi mają jedynie artykuły o starciach w koloniach (Wolfgang Peter), czy o cesarsko-niemieckiej marynarce wojennej i wojnie morskiej (Michael Pakenhans, Werner Rahn). Ale i te problemy ujęto raczej z politycznego punktu widzenia. Tematy polityczne dominują zresztą w dwóch częściach „wprowadzających”, zawierających w sumie piętnaście artykułów (I — „Der Erste Weltkrieg und die Revolutionierung des internationalen Systems”, s. 1-190; II — „Krieg und Politik”, s. 191-411). Sporo miejsca poświęcono przyczynom i celom I wojny światowej — tak w studiach monograficznych, traktujących o poszczególnych państwach (m.in. Horst Günther Link, Matthias Peter, Hans-Jürgen Schröder) jak i opracowaniach komparatywnych (Georges-Henri Soutou).

Dwa pierwsze rozdziały nazwałem „wprowadzającymi” nie bez powodu. Zawierają one bowiem studia interesujące, ale w dużej mierze prezentujące dotychczasowy stan wiedzy. Bardziej odkrywcze są kolejne rozdziały. Trzeci — „Kriegswirtschaft und Wirtschaftskrieg” (s. 413-580; siedem artykułów) poświęcony jest m.in. zagadnieniu finansowania wojny — niestety, tylko w Niemczech (Manfred Zedler). Kwestiom walutowym (Reinhold Zilch), czy pracy zarobkowej kobiet w Niemczech (Ute Daniel). Kwestiom społecznym w większym stopniu poświęcona jest część następną „Die umstrittene Volksgemeinschaft” (s. 581-755; osiem tekstów) zawierająca artykuły m.in. o życiu codziennym (Volker Ullrich), związkach zawodowych (Klaus Schönhoven), kościele ewangelickim (Kurt Meier), katolickim (Heinz Hürten), czy o niemieckim społeczeństwie żydowskim (Clemens Pich).

W rozdziale piątym „Der Krieg der Ideen” (s. 757-909; sześć artykułów) znalazły się teksty poświęcone m.in. „mentalności wojennej” w sierpniu 1914 r. (Thomas Rohkrämer), roli nie-

mieckich pisarzy podczas wojny (Helmut F r i e s), czy przeżywającej wtedy burzliwy rozwój fotografii (Bernd H ü p p a u f).

Rozdział ostatni — „Der Erste Weltkrieg als Problem der internationalen Forschung” (s. 911-1043; sześć tekstów) traktuje o miejscu pierwszej wojny w historiografii brytyjskiej (Hartmut P o g g e v o n S t r a n d m a n n), austriackiej (Rudolf J e ř á b e c k), włoskiej (Giorgio R o c h a t), amerykańskiej (Ronald S m e l s e r). Artykuł o dyskusji historyków niemieckich, rozpoczętej przez wspomnianego już Fritza Fischera zamieścił Bruno T h o ß.

Jednak pomimo bogactwa poruszanych tematów, odczuwa się pewien niedosyt. Zdecydowaną większość artykułów poświęcono problemom niemieckim; nieliczne — najważniejszym mocarstwom uczestniczącym w konflikcie. Brakuje natomiast chociażby przeglądowego artykułu poświęconego Europie Środkowowschodniej czy Bałkanom, dla których to obszarów I wojna miała przecież znaczenie zasadnicze. Dziwi to — wśród historyków niemieckich nie brakuje przecież doskonałych znawców przedmiotu. Można było też zaprosić do współpracy historyków polskich czy czeskich (w zbiorze o II wojnie swoje teksty zamieścili m.in. Marian Z g ó r n i a k i Czesław M a d a j c z y k). Przydałyby się też artykuły poświęcone np. terrorowi czy kwestiom prawnym związanym z przebiegiem pierwszej wojny.

Szkoda też, że wydawcy nie pokusili się o zestawienie indeksu, chociażby osobowego — np. kosztem tablicy chronologicznej (s. 1045-1058), oczywiście przydatnej, ale nie wnoszącej nic nowego.

Jerzy Kochanowski